

Datum 3 februari 2024
Betreft Aanvullingsverzoek

Geachte

Naar aanleiding van uw schrijven dd 22 januari jl. (kenmerk DGNV-44386443) doe ik u hierbij de gevraagde aanvulling op de 'Passende Beoordeling betreffende mosselkweek in de Westerschelde voor de periode 2024-2028' toekomen. In onderstaande tabel zijn de aanvullingen samengevat.

Tekst zienswijze	Vraag/opmerking	Antwoord
<i>"De Passende Beoordeling geeft weinig inzicht in hoe de vogels (Natura 2000 doelsoorten, broedvogels en niet- broedvogels) het projectgebied gebruiken. Welke vogels maken gebruik van het projectgebied? En in welke periode? En voor welke functie, zoals ruien, rusten en foerageren? Omdat deze informatie ontbreekt, wordt ook niet duidelijk omschreven welke effecten het project heeft op deze vogelsoorten, en ontbreekt daarmee een goede inhoudelijke beoordeling of deze effecten een significant effect zullen hebben op de vogelsoorten die gebruik maken van het projectgebied."</i>	U wordt verzocht om dit in de Passende Beoordeling nader te onderbouwen.	<p>Het projectgebied zelf betreft uitsluitend open water en wordt daarmee alleen als foerageergebied en als rustgebied gebruikt. In de ruime omgeving zijn ook droogvallende en droogliggende delen aanwezig. Bij de effectbeoordeling is ook met deze gebieden rekening gehouden. Vanwege de grote overlap in type gebiedsgebruik tussen de verschillende vogelsoorten is ervoor gekozen om het gebiedsgebruik en de mogelijke effecten groepsgewijs te bespreken.</p> <p>In principe kunnen alle doelsoorten (met uitzondering van Bruine kiekendief, Slechtvalk en Blauwborst) in de omgeving van het plangebied voorkomen. Daarom zijn alle mogelijke soorten (zie tabel 9) meegenomen in de beoordeling, met in tabel 10 en 11 een uitsplitsing naar type gebruik (foerageren op droogvallende delen vs voorkomen op open water). De periodes waarin deze soorten voorkomen is beschreven in 5.6.2.1.</p> <p>Los van het feit dat alle soorten aangetroffen kunnen worden in de omgeving van het projectgebied, betreft het echter een gebied met relatief veel 'autonome' verstoring, zoals pierensteken en diverse vormen van recreatie lang de dijk, ook buitendijks. Er mag hier over de slikken gelopen</p>

		worden. De omgeving is daarmee geen 'kerngebied' voor vogels en de soorten komen niet in hoge aantallen voor. De werkwijze zoals gehanteerd (zie 2.5 en aanvullende voorschriften in de vergunning), gecombineerd met de beperkte aanwezigheid van de kwekers in ruimte en tijd, voorkomt dat effecten zullen optreden.
<i>"Daarnaast is de activiteit die zal worden vergund niet volledig beoordeeld. Er zijn blijkens het ontwerpbesluit en de passende beoordeling uitsluitend effecten van het plaatsen en onderhouden en oogsten van de MHC's beoordeeld. Maar in de praktijk worden er ook vaarbewegingen gemaakt vanaf de haven van Breskens naar de projectlocatie en weer terug. De verstoring die dat kan veroorzaken voor de betreffende doelsoorten is niet meegenomen in de passende beoordeling, dus effecten daarvan zijn ook niet met zekerheid uitgesloten."</i>	U wordt verzocht om dit in de Passende Beoordeling nader te onderbouwen.	De vaarbewegingen zijn wel in de beoordeling meegenomen (zie bv p.47 'De mogelijke beïnvloeding beperkt zich tot de vaarroute en locatie van mosselkweek'). De vaarroute is via de vaargeul. Bij het passeren door de vaargeul voegt het vaartuig zich bij de daar reeds plaatsvindende verkeersbewegingen. De rand van de vaargeul ligt tevens op ca 250m van de Hooge Platen en past daarmee binnen de verstoringsafstand van ca 200m voor beroepsvaart. Bovendien komen de vaarbewegingen voor de mosselkweek in plaats van de vaarbewegingen zoals nu uitgevoerd ten behoeve van de vaste vistuigvisserij.
<i>"Verder is niet duidelijk of de installaties worden weggehaald in de winterperiode of dat deze het hele jaar blijven staan. Als deze het hele jaar blijven staan, is er dan helemaal geen onderhoud nodig aan de installaties tijdens de winterperiode? En wat doet het met de kwaliteit van het leefgebied van verschillende vogelsoorten als deze de gehele winterperiode blijven staan? Ook dit ontbreekt in de beoordeling."</i>	Onduidelijk is of er mogelijk incidenteel onderhoud plaatsvindt, bijvoorbeeld als gevolg van een calamiteit. U wordt daarom verzocht aan te geven wat een calamiteit is en wanneer deze kan plaatsvinden. Dit geldt ook voor andere gevallen van incidenteel onderhoud.	De installaties blijven jaarrond staan, dit is verder verduidelijkt onder 2.1. Het normale onderhoud is beperkt tot voorjaar en zomer, zoals aangegeven in tabel 2. In geval van calamiteiten kan het nodig zijn ook in de wintermaanden onderhoud te plegen. Onder 'calamiteiten' wordt verstaan een ongewoon voorval, met mogelijk nadelige gevolgen op het veilig en doelmatig gebruik van het oppervlaktewaterlichaam of bijbehorende kunstwerken, de ecologische toestand van het oppervlaktewaterlichaam of het kustfundament. Dit kan het losraken van een lijn zijn, of op een andere manier schade aan de installatie. Dit is in 2.4 aangevuld. Verder geldt dezelfde handelwijze in de winter als in de overige maanden: voldoende afstand houden, alleen rond de hoogwaterkentering werken etc. Dit is in paragraaf 5.6 nader benoemd. De installaties zelf hebben verder geen negatieve effecten

		<p>op vogels (zie paragraaf 5.1 tm 5.4). Wel kunnen ze worden gebruikt als rustplaats en zal de voedseldichtheid voor onderwater foeragerende vogels rond de systemen hoger zijn, doordat er macro-algen aan de systemen blijven hangen en doordat de systemen substraat en beschutting vormen voor macrofauna.</p>
<p><i>"De vergunning en de passende beoordeling trekken snel de conclusie dat verstoring van broedbiotoop is uitgesloten omdat broedende vogels op ruime afstand van de kweeklocatie liggen. Er ontbreekt echter een overzicht/kaart van waar de broedlocaties van de verschillende kustbroedvogels zich bevinden (de Hooge Platen is namelijk een belangrijk broedgebied). Hoe ver liggen de broedlocaties van de kweeklocatie en eveneens van de vaarbewegingen die gemaakt worden ten behoeve van de MHC-en? In het najaar 2022 heeft Het Zeeuwse Landschap de Hooge Springer en De Bol hersteld, belangrijke broedlocaties voor verschillende soorten sterns, plevieren, lepelaars en meeuwen.¹ Ook is er geen inzicht verschaft wat er aan de walkant broedt."</i></p>	<p>U wordt verzocht om middels een kaart te onderbouwen wat de afstanden tussen de projectlocatie (en vaargeul) en de broedlocaties zijn.</p>	<p>Aan de dijkkant loopt een fietspad en de slikken en het strandje zijn toegankelijk voor pierenstekers en recreanten. Aan deze kant zijn daardoor weinig tot geen geschikte broedlocaties waar gedurende het broedseizoen voldoende rust is. De dichtstbijzijnde broedlocatie buitendijks is bij de Paulina schor (op > 2km afstand) en binnendijks bij de Inlaag, tussen het Kustpark Village Scaldia en De Bol (>300m en binnendijks).</p>
<p><i>"Onterecht wordt de conclusie getrokken dat door de sublitorale ligging van de installaties er geen lokale afname van geschikt foerageergebied plaats vindt. Deze conclusie is onbegrijpelijk, omdat juist sublitoraal gebied geschikt is als foerageergebied. Dwergsterns, visdieven en grote sterns foerageren in het gebied tussen de Hooge Platen en Hoofdplaat (mondellinge mededeling Delta Milieu Projecten). Uit onderzoek in 2022 blijkt eveneens dat sterns het gebied gebruiken als foerageergebied. Visdieven en dwergsterns vangen hun prooien het liefst dicht bij de broedkolonie."</i></p>	<p>Wij verzoeken u om de Passende Beoordeling op dit punt nader te onderbouwen, zodat duidelijk is waarom geen sprake is van een significante afname.</p>	<p>Dit is reeds nader omschreven onder 5.6.2.1: 'Ook zijn er soorten die op de systemen rusten en/of vanaf de systemen foerageren. Dit geldt met name meeuwen (kokmeeuw, zilvermeeuw en stormmeeuw) <u>en sterns (visdief en grote stern)</u>. Het effect is ook bekend van mosselhangcultures in de Oosterschelde, b.v. in het Slaak waar de MHCs een hoogwatervluchtplaats bieden (Hoekstein et al., 2022)'. Ook van MZIs (zowel in Waddenzee en Oosterschelde en Voordelta) is bekend dat deze een 'stepping stone' bieden voor op vis foeragerende vogels, waaronder diverse soorten sterns (mondellinge mededeling WMR-medewerkers). Er is geen reden om aan te nemen dat de 'Franse' installaties deze rol niet kunnen en zullen vervullen. Uit monitoring van off-bottom oestersystemen (zoals omschreven in de PB) blijkt bovendien dat er weliswaar sprake is van een lokaal verstoringseffect tijdens de</p>

		<p>werkzaamheden, maar dat de overige systemen waar niet bij wordt gewerkt, nog steeds voor extra mogelijkheden voor vogels kunnen zorgen. Er is derhalve geen afname aan foerageergebied, mogelijk komen er zelfs extra mogelijkheden. Met name voor sterns (waaronder visdieven en dwergsterns) kan de aanwezigheid van een vaste structuur vanwaar ze kunnen foerageren en waar ze tussen het foerageren door uit kunnen rusten van belang zijn.</p>
<p><i>"De passende beoordeling geeft geen onderbouwing waarom verstoring van bijvoorbeeld 30 vogels geen significante effecten met zich meebrengt."</i></p>	<p>Het verzoek is om dit nader te onderbouwen. Daarbij is het van belang dat onderbouwd wordt waarom voor specifieke getallen is gekozen.</p>	<p>Ca 50 exemplaren als aanduiding van 'grote groepen' vogels is gangbaar binnen de Wnb-vergunningverlening als aanduiding van groeps grootte (zie bv https://www.flevoland.nl/getmedia/9461214a-6d67-4eea-beef-f115b902883f/3188665-Ontwerp-besluit-vergunning-Wnb-voor-het-vissen-met-staande-netten-in-het-IJsselmeer-Markermeer-en-IJmeer-DV.pdf), maar het is inderdaad niet zo dat bij 49 vogels er geen effecten zijn en bij 51 wel. Het ging om een indicatieve kwantificering van de term 'grote groep'. In andere vergunningen wordt echter door o.a. LNV 'groepen vogels' aangehouden, dit hebben we overgenomen en de aantalsaanduiding verwijderd.</p>
<p><i>"De passende beoordeling geeft ook geen inzicht over de vogels die op het open water verblijven. Er wordt op pagina 34 het volgende gesteld: "Daarnaast kan verstoring als gevolg van de werkzaamheden rond de installaties optreden. Voor de vogels die op het open water verblijven zal de verstoring als gevolg van de activiteiten minimaal zijn, aangezien zij ruime mogelijkheden hebben om bij verstoring te vluchten en in de directe en wijde omgeving een alternatieve verblijfplaats te vinden." Het is niet duidelijk om welke vogels het gaat, in welke periode, hoe ze het open water gebruiken (foerageren, ruïen, rusten) en de onderbouwing ontbreekt waarom de verstoring minimaal zou zijn. De passende beoordeling geeft ook niet aan waar de vogels dan naar kunnen uitwijken. Vogels zitten namelijk niet zomaar ergens, vogels zitten op plekken omdat het daar goed toeven is</i></p>	<p>U wordt verzocht om dit in de Passende Beoordeling nader te onderbouwen.</p>	<p>In paragraaf 5.6.2.1 wordt ingegaan op vogels die op open water verblijven, tabel 11 geeft een opsomming van de doelsoorten die het betreft. Voor de visetende (broed)vogels geldt dat er overlap is in tijd en mogelijk in foerageerruimte. De meeste ganzen en eenden zijn doortrekkers en overwinteraars, vooral aanwezig tussen september en maart met een piek in januari-februari. Daarmee is er voor overwinterende vogels die ruwweg aanwezig zijn in de periode september – maart sprake van een beperkte overlap. Groepen vogels moeten worden gemeden en er wordt alleen met daglicht gewerkt. Overnachtende vogels worden niet verstoord. Voor m.n. ganzen en eenden die ook diverse soorten zeevieren eten, is het mogelijk dat de installaties een aantrekkende werking hebben,</p>

<p>voor ze. En als het gebied gebruikt wordt door ruiende eenden en ganzen bijvoorbeeld, dan is vluchten en uitwijken helemaal geen oplossing omdat deze ruiende vogels tijdelijk niet kunnen vliegen. Bovendien gaan we uit van de situatie met daglicht. Wat doen de vogels 's nachts, hoe wordt het plangebied dan gebruikt?"</p>		<p>omdat de installaties naar verwachting (evenals de off-bottom oesterkweeksystemen in de Oosterschelde) aan zullen groeien met wieren en deze vast zullen houden tussen de lijnen en daarmee makkelijk voedsel kunnen bieden.</p> <p>De versturende effecten zijn binnen de opstelling zeer lokaal: De systemen waar niet bij wordt gewerkt, kunnen nog steeds voor extra mogelijkheden voor vogels zorgen. Ook dit is zichtbaar bij de off-bottom oesterkweek, waarbij vogels weliswaar enige afstand houden tot de werkzaamheden, maar de systemen waar niet gewerkt wordt blijven benutten voor rusten en/of foerageren</p> <p>([REDACTED])</p> <p>De Hooge platen zijn voor ruiende bergeenden van belang, hierover is extra tekst opgenomen in paragraaf 5.6.2.1</p>
<p>"Hoewel de aard en de omvang van het project voornamelijk plaats lijkt te vinden van maart tot en met augustus, wordt erbij vermeld dat er toch nog incidenteel van september tot december gewerkt kan worden. Er wordt niet duidelijk gespecificeerd wat incidenteel dan precies inhoudt. En het werken in die periode zou ook juist beoordeeld dienen te worden, omdat de winterperiode zwaar is om in te overleven."</p>	<p>Het verzoek is om aan te geven in welke gevallen sprake kan zijn van incidentele werkzaamheden en wat de omvang hiervan is.</p>	<p>Dit is hierboven reeds beantwoord: In geval van calamiteiten kan het nodig zijn ook in de wintermaanden onderhoud te plegen. Dit kan ivm het losraken van een lijn zijn, of op een andere manier schade aan de installatie die een gevaar oplevert voor de scheepvaart. De omvang van deze incidentele werkzaamheden is lastig te duiden, omdat het om onvoorziene werkzaamheden gaat. Het gaat echter op beperkt, tijdelijk werk, ter voorkoming van onveilige situaties. Dit is in paragraaf 2.4 aangevuld. Verder geldt dezelfde handwijze in de winter als in de overige maanden: voldoende afstand houden, alleen rond de hoogwaterkentering werken</p>
<p>"De omvang van het project is bij de start nog klein, maar dit loopt op tot in het jaar 2027 en 2028 waarin dagelijks werkzaamheden plaats vinden bij de mosselinstallaties in de periode maart tot en met augustus en waarbij de werkzaamheden 2 tot 4 uur duren. Dit is behoorlijk fors en niet dan wel niet afdoende beoordeeld."</p>	<p>Het verzoek is om nader te onderbouwen wat deze werkzaamheden na uitbreiding inhouden en wat de effecten tijdens deze werkzaamheden zijn.</p>	<p>Er is in de beoordeling uitgegaan van de maximale omvang van de installaties (zie bv paragraaf 5.6.2.1). Ook in de maximale oppervlaktebezetting met installaties, zijn de werkzaamheden in ruimte en tijd beperkt, met max 4 uur per dag en 1-3 systemen per dag.</p>

<p><i>"Bij de beoordeling van het verzoek tot verlenging van de geldigheidsduur van de vergunning, moet ook gekeken worden naar mogelijke cumulatieve effecten (art. 2.7, lid 2, Wet natuurbescherming). Het gaat dan om de vraag of het project afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor de soorten en habitattypen waarvoor het Natura 2000-gebied is aangewezen. Een beoordeling van cumulatieve effecten ontbreekt echter in het ontwerpbesluit en de passende beoordeling."</i></p>	<p>U wordt verzocht om nader in te gaan op de overige activiteiten die worden ontplooid en wat de effecten hiervan zijn.</p>	<p>In hoofdstuk 6 wordt ingegaan op de cumulatieve effecten. Hierbij wordt rekening gehouden met diverse uitspraken van de afdeling Bestuursrecht van de Raad van State inzake cumulatie: projecten waarvoor een Nbw-vergunning is verleend en die ook reeds zijn uitgevoerd, dan wel bestaande activiteiten waarvoor geen Nbw-vergunning benodigd is, hoeven niet te worden meegenomen. Daarvoor geldt namelijk dat 'de gevolgen van die activiteiten in de meeste gevallen kunnen worden geacht in de omgeving te zijn verdisconteerd en derhalve in beginsel niet meer afzonderlijk in de beoordeling van de cumulatieve effecten hoeven te worden betrokken'.</p> <p>Projecten die wel moeten worden meegenomen zijn de projecten waarvoor een Nbw-vergunning is verleend, maar die nog niet of slechts ten dele zijn uitgevoerd, en die afzonderlijk of in combinatie met andere projecten of plannen negatieve effecten op de natuurlijke kenmerken van een Natura 2000-gebied kunnen hebben. Voor de vraag of een project in de beoordeling moet worden betrokken is dus zowel van belang in welke fase van het besluitvormings- en uitvoeringsproces het project zich bevindt (vergunning verleend + niet/ten dele uitgevoerd) als de mogelijke effecten die ervan uitgaan (zie ook ABRvS 9 september 2015, ECLI:NL:RVS:2015:2848). Wanneer de aangevraagde activiteiten geen effecten veroorzaken op de relevante Natura 2000-gebieden, dan hoeft geen onderzoek te worden gedaan naar cumulatieve effecten (vb. ABRvS 8 juni 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1573).</p> <p>Een en ander is samengevat in: ¹ https://www.natuurinclusief.nl/wp-content/uploads/Stroomschema-toetsing-gebiedsbescherming-Wnb.pdf</p> <p>De diverse vormen van recreatie, scheepvaart en pierensteken in het</p>
---	--	--

		<p>gebied zijn activiteiten die zijn opgenomen in het Natura 2000-beheerplan. Ze zijn in het beheerplan met inachtneming van de generieke en specifieke voorwaarden, genoemd in dit beheerplan, vrijgesteld van de Nb-wet vergunningplicht. Een aantal van deze activiteiten zijn begrensd in ruimte en tijd, zoals bv het kitesurfen, of andere recreatie (middels het TBB). Deze begrenzing voorkomt dat er eventuele resteffecten zijn van deze activiteiten waarmee gecumuleerd moet worden. De beoogde projectlocatie overlapt niet met de TBBs en de kweekactiviteiten zijn aan diverse voorwaarden en werkwijzen gehouden om te voorkomen dat er een (rest)effect optreedt op de natuurwaarden die middels deze TBBs worden beschermd.</p>
<p><i>"Voorschrift 23 is niet voldoende duidelijk en tevens niet uitvoerbaar, zie hierboven. Omdat de afstand tussen het vaste land en de Hooge Platen tussen de 1 en 1,5 km is, kan er geen 500 meter afstand gehouden worden van rustende vogels. Bovendien is niet goed onderbouwd waarom een afstand van 500 meter voldoende is, Krijgsveld spreekt van een bufferzone van 1 tot 2 km. Ook dient er afstand gehouden te worden van foeragerende vogels, zie hierboven."</i></p>	<p>U wordt verzocht nader te onderbouwen waarom het in dit geval niet noodzakelijk is om rekening te houden met genoemde afstanden.</p>	<p>Van de omliggende gebieden is met name de Hooge platen en Hooge Springer van belang voor grote groepen vogels. De kortste afstand van de rand van de projectlocatie tot de rand van de Hooge Platen en Hooge Springer is > 700m (zie figuur 16). Ook geldt hier dat de werkelijke afstand tot eventuele vogels op de Hooge Platen in de praktijk veelal veel groter is, omdat niet alle vogels zich alleen op deze plaatrand bevinden en de activiteit ook niet zo dicht mogelijk op de rand van de projectlocatie plaatsvindt.</p> <p>De andere buitendijkse gebieden (het recreantenstrand, de schorren) liggen dicht bij (> 170 meter).</p> <p>Zoals Krijgsveld onder andere in hoofdstuk 2 van deel 1 opmerkt is de gevoeligheid van vogels voor verstoring sterk afhankelijk van de situatie.</p> <p>De vogels op de Hooge Platen/Hooge Springer zijn door de aanwezigheid van een vaargeul op 200 meter afstand zodanig gewend aan passerende schepen dat een rustig varend schip op meer dan 700 meter geen verstorend effect zal opleveren, ongeacht de</p>

		<p>algemeen genoemde bufferzone.</p> <p>De vogels in de andere buitendijkse gebieden (het recreantenstrand, de schorren) zijn wegens de hoge autonome verstoring zodanig gewend aan de aanwezigheid van passerende fietsers, wandelaars binnen 175 meter dat het zeer onwaarschijnlijk is dat zij hinder ondervinden van een rustig varend schip op meer dan 175 meter afstand.</p> <p>Paragraaf 5.7.2.1 laat zien dat de locatie op > 1200m van de bekende zeehondenrustplaatsen op de Hooge Platen en de gebieden die gesloten zijn om rust voor zeehonden te garanderen ligt (het Hooge Platencomplex: Hooge Platen en Hooge Springer) (zie figuur 16 en 17). Dit is middels QGIS opgemeten, uitgaande van de dichtstbijzijnde hoek van de projectlocatie tov de rustplaatsen. In de praktijk is deze afstand ruimer, omdat de activiteiten niet alleen op die hoekpunten worden uitgevoerd.</p> <p>Bij het passeren door de vaargeul voegt het vaartuig zich bij de daar reeds plaatsvindende verkeersbewegingen. De rand van de vaargeul ligt tevens op ca 250m van de Hooge Platen en past daarmee binnen de verstoringafstand van ca 200m voor beroepsvaart. Bovendien komen de vaarbewegingen voor de mosselkweek in plaats van de vaarbewegingen zoals nu uitgevoerd ten behoeve van de vaste vistuigvisserij, die binnen het gehele visvak mag plaatsvinden. De voorwaarden voor de kweekactiviteiten sluiten aan op de nu (middels het Natura 2000-beheerplan Westerschelde) geldende voorwaarden voor de vaste vistuigvisserij: deze is "alleen toegestaan voor zover geen verstoring plaatsvindt van concentraties vogels en zeehonden. Hiertoe dient een afstand van 500 meter van vogelconcentraties aangehouden</p>
--	--	--

		te worden en 1200 meter van op de platen rustende zeehonden. Visserij met vaste vistuigen is niet toegestaan in de niet toegankelijke gebieden op grond van de toegankelijkheidsregeling, die vastgelegd is in een toegangsbeperkingsbesluit.”
--	--	--